

Vlaanderen
is erfgoed

Onderzoeksrapport

Een begraven vloer in het Spyckergoed in
Klemskerke (De Haan, West-Vlaanderen)
Toevalsvondst in Klemskerke-Zandstraat

Agentschap
Onroerend
Erfgoed

COLOFON

DEWILDE M., WYFFELS F. 2016: Een begraven vloer in het Spyckergoed in Klemskerke (De Haan, West-Vlaanderen).
Toevalsvondst in Klemskerke-Zandstraat, Onderzoeksrapporten agentschap Onroerend Erfgoed 80, Brussel.

Een uitgave van agentschap Onroerend Erfgoed Wetenschappelijke
instelling van de Vlaamse Overheid, Beleidsdomein Omgeving
Published by the Flanders Heritage Agency Scientific Institution of the
Flemish Government, policy area Environment

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER
Sonja Vanblaere

OMSLAGILLUSTRATIE
Toevalsvondst in Klemskerke-Zandstraat (De Haan)(West-Vlaanderen),
maart 2016
© agentschap Onroerend Erfgoed

agentschap Onroerend Erfgoed
Havenlaan 88 bus 5
1000 Brussel
T +32 2 553 16 50
info@onroerenderfgoed.be
www.onroerenderfgoed.be

Dit werk is beschikbaar onder de Open Data Licentie Vlaanderen v. 1.2.
This work is licensed under the Free Open Data Licence Flanders v. 1.2

Dit werk is beschikbaar onder een Creative Commons Naamsvermelding
4.0 Internationaal-licentie. Bezoek
<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/> om een kopie te zien van de
licentie.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution
4.0 International License. To view a copy of this license, visit
<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.

ISSN 1371-4678

////////////////////////////////////

EEN BEGRAVEN VLOER IN HET
SPYCKERGOED IN
KLEMSKERKE (DE HAAN-
WEST-VLAANDEREN)
TOEVALSVONDST IN
KLEMSKERKE-ZANDSTRAAT

////////////////////////////////////

MARC DEWILDE, FRANKY WYFFELS

INHOUD

1 ADMINISTRATIEVE FICHE.....5
2 INLEIDING..... 6
3 LIGGING EN BODEMGESTELDHEID 6
4 HISTORISCHE EN ARCHEOLOGISCHE INFORMATIE 7
5 VELDWERK 8
6 BESLUIT 19
7 GERAADPLEEGDE LITERATUUR 19

1 ADMINISTRATIEVE FICHE

Klemskerke-Zandstraat

Uitvoerder (bedrijf, instelling, privé-persoon)	agentschap Onroerend Erfgoed
Bouwheer	Axel Eggert
Naam vergunninghouder machtiging	Marc Dewilde
Bewaarplaats opgravingsdocumentatie	agentschap Onroerend Erfgoed – West-Vlaanderen Stadenstraat 39 8610 Zarren
Bewaarplaats vondsten en monsters	Idem
Dossiernummer	2016/240
Site-code	KL-SP-16
Locatie (provincie, gemeente, deelgemeente, plaats)	West-Vlaanderen, De Haan, Klemskerke
Kadastrale informatie	De Haan, 1° Afd., Sie A, 1111b
Coördinaten	Lambert 72: X: 55247,7; Y: 216553,9
Datum vondst	21/03/2016
Datum melding	21/03/2016
Veldwerk	31/03/2016
Trefwoorden	Vloer, middeleeuwen, post-middeleeuwen, site met walgracht, toevalsvondst

Rapportage	Marc Dewilde
Terreinwerk	Norbert Clarysse Nico Beernaert Serge Wackenier Franky Wyffels
Fotografie	Franky Wyffels Johan Van Laecke
Landmeting	Johan Van Laecke
Tekenwerk en plannen	Franky Wyffels

2 INLEIDING

Bij verbouwingswerken aan een polderhoeve op de Vosseslag in Klemskerke kwam op 21 maart 2016 een goed bewaarde, oudere vloer aan het licht. De bouwheer, Axel Eggert was zich meteen bewust van het uitzonderlijke karakter van de situatie en het belang van deze vondst en verwittigde Sam De Decker, beheerconsulent archeologie bij het agentschap Onroerend Erfgoed. Sam startte onmiddellijk de toevalsvondstprocedure op.

Op 31 maart 2016, toen de werken even stillagen, schoonde het agentschap de ruimte volledig op en registreerde de vloer (fig. 1).

Fig. 1 De ploeg van het agentschap in actie!

In een poging de site verder te duiden stuurde de bouwheer achteraf nog enkele vondsten op, die bij aansluitende werkzaamheden, gedaan waren.

3 LIGGING EN BODEMGESTELDHEID

De hoeve ligt in de polders ten noorden van de dorpskern van Klemskerke, aan het kruispunt Zandstraat-Vosseslag/Dorpsstraat, zuidelijk in het gehucht de Heide (fig. 2). Klemskerke is goed 3 km verwijderd van de zee en ligt 6 km ten noorden van Oudenburg, 7 km ten oosten van Oostende en 15 km ten westen van Brugge.

De hoeve is ingeplant op de rand van een kreekrug, vlakbij de overgang naar kustduingrond. In de kreekrug komen grote vlekken polder(dek)klei voor. De site ligt tussen enkele beken in zoals het Heiezwin, het Dorpszwin en het Bromzwin.

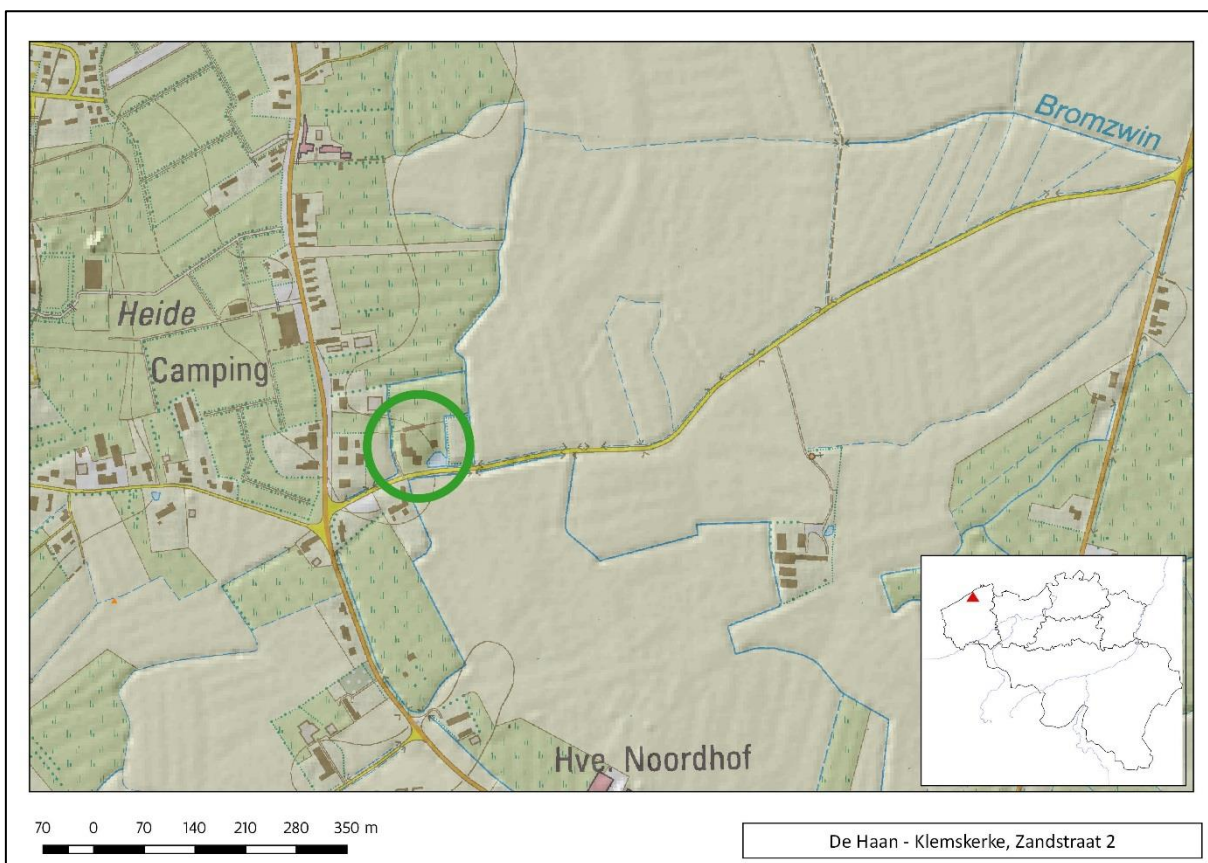

Fig. 2 Op de combinatie van de topografische kaart en de DHM Hillshade komt ook de bodemkundige situatie tot z'n recht.

4 HISTORISCHE EN ARCHEOLOGISCHE INFORMATIE

Het Spyckergoed is een welbekende hoeve in Klemskerke¹. De hoeve was oorspronkelijk eigendom van de Sint-Bertijnsabdij van Sint-Omer in Noord-Frankrijk. Spijker betekent voorraadschuur, wat meteen de betekenis ervan aangeeft voor de bewuste abdij. Een eerste vermelding valt in 1532. Op een balk in de schuur komt het jaartal 1319 voor. Deze balk kan uit de afbraak van een ouder volume afkomstig zijn. Op de zijgevel van de linkervleugel van het woonhuis is het jaartal 1656 geschilderd.

Op het oude kaartmateriaal komt een vierkante (34,5 op 31 m) walgrachtsite naar voor, waarop een quasi gesloten vierkanthoeve staat (fig. 3).

De hoevewoning, waarin de vloer is gevonden, bevindt zich duidelijk in het opgehoogd gedeelte van de site, binnen de walgracht.

¹ <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/54602> Op 28/11/2014 vastgesteld als bouwkundig erfgoed.

Fig. 3 Rechts: het Spyckergoed en de Spyckermolen aan weerszijden van de Zandstaat op de kadasterkaart van P.C. Popp (ca. 1860); links: de huidige situatie met aanduiding van de betreffende ruimte.

Aan de overzijde van de straat stond de Spyckermolen, die al voorkomt op de Grote Kaart van het Brugse Vrije door Pieter Pourbus uit 1571. De molen (houten standaardmolen op teerlingen) is afgebroken in 1935. De molen heeft vele namen meegekregen: de Heidemolen, de Heyemolen, de Spyckermolen, de Noordmolen, de Lindemolen en de Bontemolen². Het Spyckergoed wordt gezien als de molenaarshoeve.

5 VELDWERK

Het agentschap Onroerend Erfgoed verrichtte veldwerk op 31 maart 2016.

Algemeen

De afboording van de vloer maakt duidelijk dat deze vloer hoort bij een oudere, iets kleinere constructie. Dit valt vooral op aan de noordzijde. Daar gaapt een niet-gevloerde strook van 0,5 m. De vloer is afgeboord met op hun kant gezette bakstenen (fig. 4). Het kleiner volume is a.h.w. ingekapseld door de woonvleugel uit 1656. Dat betekent dan ook dat de datering van deze vloer vóór 1656 moet liggen (fig. 5). Ook staat een tussenmuur, die behoort tot de bouwphase van 1656 of een latere aanpassing, op deze vloer (fig. 13).

Topograaf Johan Van Laecke kon via een accurate 3Dopname van de vloer een zeer bruikbaar grondplan vastleggen, wat de interpretatie ervan meteen 'vergemakkelijkte'.

Onmiddellijk werd duidelijk dat de vloer verschillende aanpassingen gekend heeft, waarbij de opeenvolging in de tijd niet altijd even helder is (fig. 6).

² www.molenechos.be/verdwenen/molen.php?nummer=2344

Fig. 4 Restant van de afboording van de vloer aan de noordzijde. Er zijn ook twee schouwvallen zichtbaar.

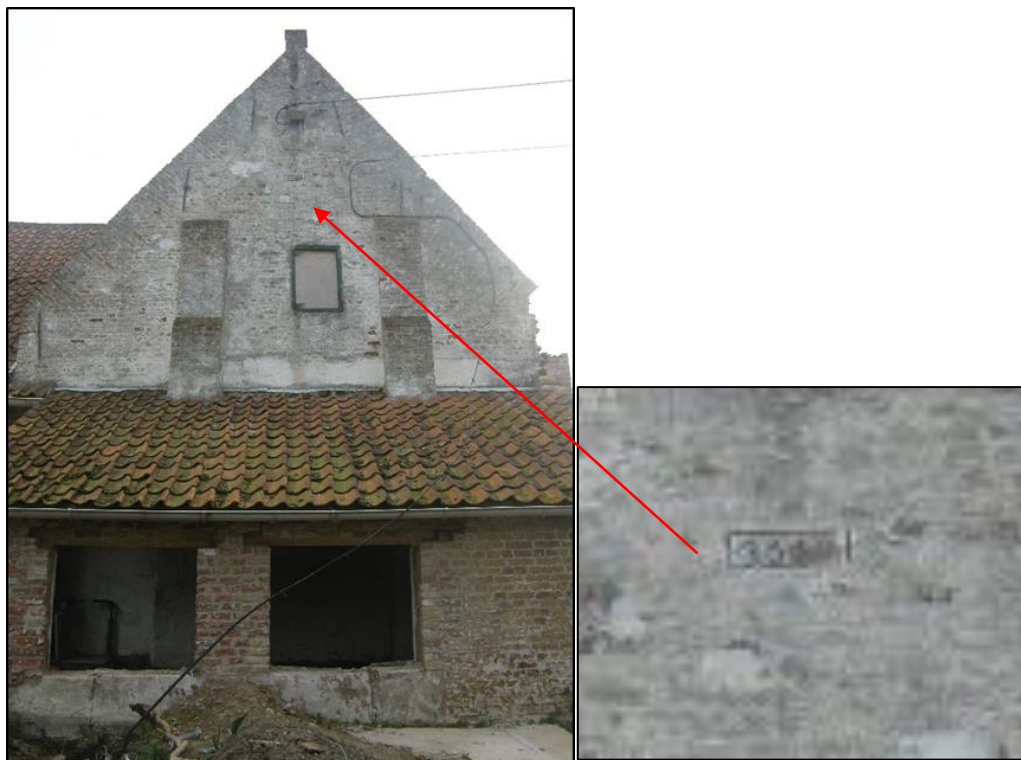

Fig. 5 Westgevel van het Spycckergoed, waarop de bouwdatum (1556 is) aangebracht. Met steunberen en aandak.

Fig. 6 Totaalbeeld van de bestudeerde vloer.

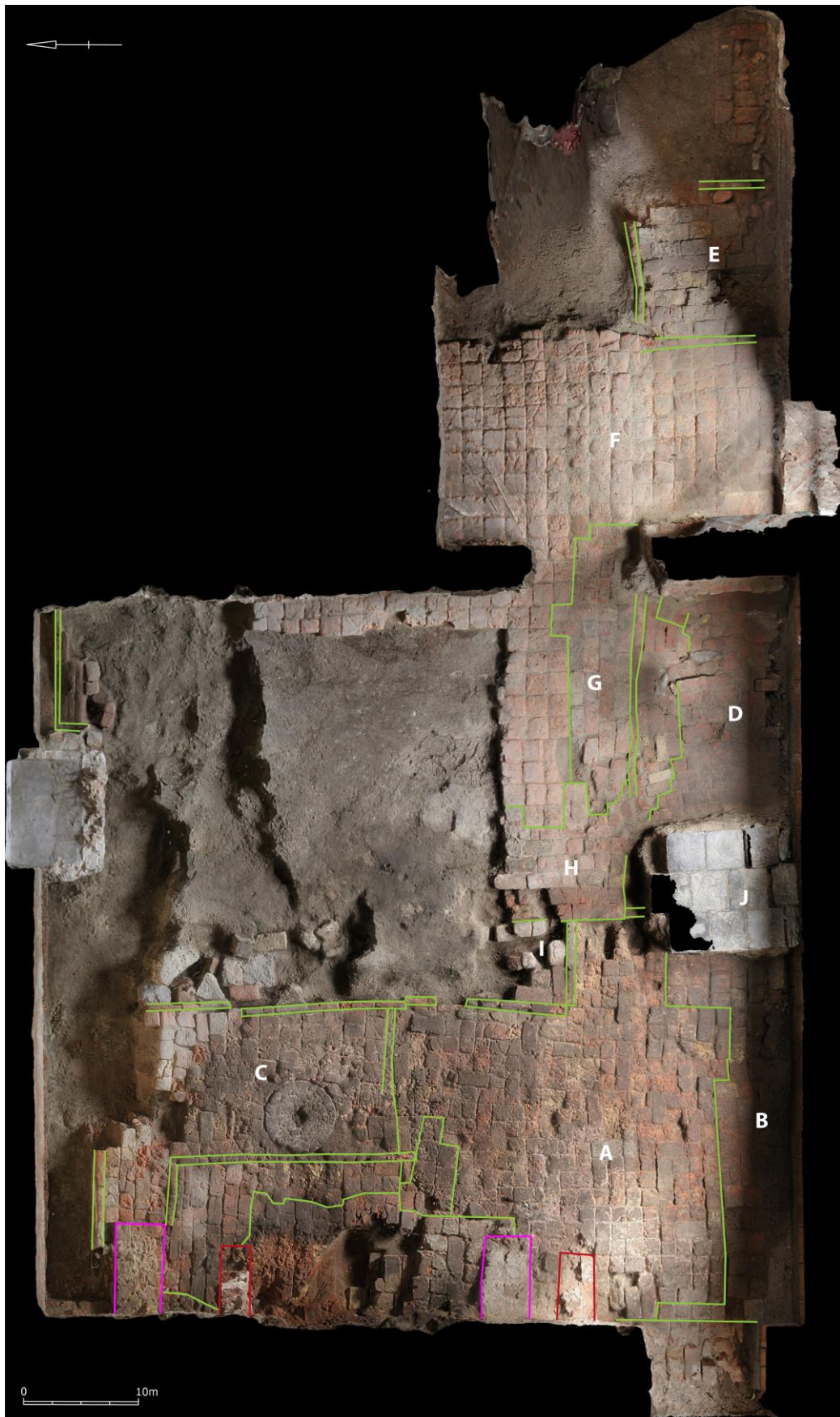

Fig.7 Interpretatie van de sporen. Roze en rood: haardwangen, groen: verschillende compartimenten en herstellingen van de vloer.

Er kunnen in elk geval een aantal grotere vlakken geïsoleerd worden, die zich duidelijk van de rest onderscheiden. Die compartimentering wordt dikwijls door rijen op hun kant geplaatste bakstenen afgebakend, al vertroebelen allerlei herstellingen het beeld.

Beschrijving

Aan de westzijde valt een naad op die van noord naar zuid loopt en voor een belangrijk stuk door een rij, op hun kant geplaatste bakstenen (28 x ? x 7 en 30 x ? x 8 cm) wordt gemarkeerd. De strook is 2,65 m breed.

Daarin, in de ZW-hoek, ligt een vlak, waarbij rode bakstenen plat in visgraat- of keperverband gelegd zijn (fig. 7, A). Deze bakstenen meten 25 x 12 x 5,5 à 6 cm (fig. 8). Tegen de zuidmuur aan ligt een strook rode tegels (18 x 18 x ? cm) (fig. 7, B). Een herstelling!

Fig. 8 Een gedeelte van de vloer is in keper- of visgraatverband gelegd.

De haardpartij, tegen de westmuur biedt een complexe aanblik. Uit de restanten van de schouwvallen kunnen twee, elkaar oversnijdende schouwen afgeleid worden. Hieraan kunnen ook twee haardvloeren gekoppeld worden (fig. 9). De ene haardvloer wordt grotendeels afgeboord door rijen op hun kant geplaatste bakstenen. De breedte bedraagt 2,7 m, de diepte 1,35 m. Het is een bakstenen vloer, die met tegels is afgewerkt. Deze haard sluit aan op het vloergedeelte dat in visgraatverband is aangelegd en is dus de oudste. De andere haardvloer is niet zo diep (0,68 m), de breedte komt op 2,65 m. Beide haarden zijn niet gecentreerd, maar naar de noordzijde opgeschoven. Dit suggereert de aanwezigheid van een doorgang in de zuidelijke helft van de westgevel.

Fig. 9 Zicht op de restanten van vier schouwvallen, die tot twee opeenvolgende schouwen behoren.

Het noordelijk gedeelte (fig. 7,C), dat door drie baksteenrijen is afgeboord, is hoofdzakelijk getegeld. In dit gedeelte is een maalsteen (2R: 0,6 m) in grijze natuursteen verwerkt (fig. 10).

Fig. 10 Het, met op hun kant geplaatste bakstenen afgeboorde compartiment, waarin een maalsteen is verwerkt.

Het betreft een looper met uitsparingen ('takken') voor een tweetakrijn³, waarin de steenspil draaide. De steenspil wordt aangedreven door het spoorwiel van de molen. De kleine afmeting wijst op een hand- of rosmolen. Uiteraard kan hier ook een verwijzing gezien worden naar de functie als molenaarswoning, die dit huis al vóór 1656 had.

In de NO-hoek is geen bevloering aangetroffen. De nog aanwezige resten suggereren dat dit gedeelte ontmanteld is. Bij de nieuwbouw in 1656? Van het centrale paneel is slechts een hoekje bewaard gebleven (fig. 7, I) (fig. 11).

Fig. 11 Bakstenen, die op hun kant geplaatst zijn, bakenen de hoek van het centrale compartiment af.

Tegen de zuidmuur zijn twee door een rij, op hun kant geplaatste bakstenen geïsoleerde compartimenten afleesbaar. De ene is 1,45 m breed (fig. 7, D), geeft een nogal slordige indruk en is minstens eenmaal hersteld. Er zijn tegels en bakstenen van verschillende formaten in verwerkt (fig. 12). Stond hier een grote wandkast, een alkoof? De noordwestelijke hoek is met een driehoekige figuur afgewerkt. Of dit functioneel, dan wel decoratief was, is moeilijk uit te maken⁴. De andere strook is ongeveer vierkant (1,27 op 1,61 m), aan drie zijden afgeboord en met baksteen (26 x 12,5 x ? cm) uitgewerkt (fig. 7, E).

³ <https://nl.wiktionary.org/wiki/rijn>

⁴ Bijkomende informatie uit een mail van Axel Eggert. Waarvoor dank.

Fig. 12 Compartiment tegen de zuidmuur aan. Het is een allegaartje van allerlei bakstenen, baksteenbrokken en tegels.

Ertussen en ernaast is een, ordentelijk aangelegde stuk tegelvloer merkbaar (18 x 18 x ? cm) (fig. 7, F) (fig. 13).

Fig. 13 Zicht op de tegelvloer vanuit het westen. De tussenmuur is op de oude vloer neergezet.

Tussen de tegelvloer en de eerste strook is een strook baksteen ingevoegd (fig. 7, G). Daarbij zijn o.a. bakstenen van groot formaat (29,5 x 14 x ?) gebruikt. Ook bij een andere herstelling is grote baksteen (27 x 13 x ? cm) gebruikt (fig. 7, H).

Bij de nieuwbouw in 1656 is de vloer afgedekt met een 20 cm dikke nivelleringslaag, waarop een vloer in natuurstenen tegels werd aangelegd (fig. 14). De “schorren” meten 32 op 32 op 4 cm (fig. 7, J).

Fig. 14 Bewaard stukje van de 17de eeuwse tegelvloer in blauwe natuursteen.

Bespreking

Vermoedelijk zal de ruimte opgedeeld geweest zijn. Hiervan zijn evenwel geen duidelijke sporen aanwezig.

Authentieke, bakstenen vloeren uit de 14de-15de eeuw zijn zeldzaam; zeker in woningen komt dit weinig voor. In kastelen, kerken en abdijen is er meer kans. Zo is er een bakstenen vloer, in visgraatverband gelegd, bewaard in een communicatiegang van de prelatuur in de Duinenabdij (1ste helft 14de eeuw)⁵. In het poortgebouw⁶ bestond de vlijlaag voor de tegelvloer in bepaald ruimtes volledig uit baksteen (2de helft 13de eeuw). Bij de verbouwing van het gastengebouw⁷ tot monnikenverblijf is in verschillende ruimtes een bakstenen vloer gelegd (1569-1579). De crypte van de abdijkerk van Zonnebeke is voorzien van een bakstenen vloer (2de helft 13de eeuw)⁸. In de noordelijke toren van de Broeltorens in Kortrijk

⁵ Dewilde & De Meulemeester 1992, 304.

⁶ Vandoorne, Dewilde & Wyffels 2005, 93.

⁷ Dewilde, Wyffels & Vandoorne 2005, 110-113.

⁸ Dewilde 1991, 377.

is op de tweede verdieping nog een bakstenen vloer aanwezig, die uit de periode van de oprichting dateert (1411-1413)⁹. Ook het gebruikte baksteenformaat is verwant (23,5/24 x 11 x ? cm).

De datering van deze vloer is niet eenvoudig. Ook al omdat we enkel op onrechtstreekse informatie en de baksteenformaten zelf kunnen terugvallen. Baksteen kan nu eenmaal hergebruikt zijn. Als er gekeken wordt naar de homogeneren vlakken lijkt het stuk, dat in visgraatverband gelegd is, een houvast te kunnen bieden. Het bewuste baksteenformaat (25 x 12 x 5,5/6 cm) is in West-Vlaanderen op verschillende plaatsen in gedateerde contexten geattesteerd: in Brugge (huis Academiestraat – 1338-1349¹⁰ en O.L.V.-kerk – tussen 1280 en 1350)¹¹, in Damme (O.L.V.-kerk – 1312-1315)¹², in Ieper (Lakenhalle – 1285-1287 en een huis in de Sint-Michielsparochie – ca. 1325)¹³, in Poperinge (Sint-Janskerk – 1347-1362)¹⁴ en in Veurne (Sint-Walburgakerk – 1260-1275 of rond 1300)¹⁵. Ook verder zuidelijker in Kortrijk komt dit formaat voor in het Bourgondisch kasteel (1394-1410)¹⁶, de O.L.V.-kerk (1369-1372)¹⁷ en de Broeltoren (1411-1413 en 1446)¹⁸. Een eenduidige richting is hier niet meteen uit af te leiden, maar een datering rond het midden van de 14de eeuw lijkt aardig in de buurt te kunnen komen. We maken hierbij abstractie van de gegevens uit Kortrijk omdat de afstand toch aanzienlijk is.

De andere baksteenformaten, die gebruikt zijn om herstellingen of aanpassingen uit te voeren, zijn meestal groter en ouder. Het betreft dan ook materiaal gerecupereerd uit afbraak.

Ze geven alleszins aan dat het Spyckergoed een 13de eeuwse oorsprong kan hebben.

Enkele vondsten

Bij de werken is aardig wat vondstenmateriaal ingezameld en bijgehouden. De eigenaar heeft achteraf zelfs nog bijkomende vondsten via de post opgestuurd.

Zowel potscherven als botmateriaal komen voor.

Het schervenmateriaal is hoofdzakelijk post-middeleeuws (16de-17de eeuws), maar laat geen scherpe dateringen toe. Het overgrote deel is roodbakkend aardewerk (fig. 15).

We bevinden ons in een rurale context en dus komen er veel melkteilen voor. Ze zijn herkenbaar aan de karakteristieke, soms zware bandvormige rand en kunnen een gietsneb vertonen. Meestal is enkel de binnenkant geglazuurd met (kleurloos) loodglazuur, dat door toevoeging van koper soms een groene schijn krijgt. De bodem rust op brede, uitgeknepen standvoetjes, waarvan enkele hier sterk afgesleten zijn. Ook valt al eens zware beroeting op (fig. 15.1).

⁹ Despriet 2010, 145. Collega Vincent Debonne wees me hierop. Waarvoor dank.

¹⁰ Debonne 2015, vol. 2, 102.

¹¹ Debonne 2015, vol. 2, 104-5.

¹² Debonne 2015, vol. 2, 111.

¹³ Debonne 2015, vol. 2, 118.

¹⁴ Debonne 2015, vol. 2, 121.

¹⁵ Debonne 2015, vol. 2, 125.

¹⁶ Debonne 2015, vol. 2, 132.

¹⁷ Debonne 2015, vol. 2, 133.

¹⁸ Despriet 2010, 90, 142.

Fig. 15 Een greep uit het vondstenmateriaal. 1. Melkteilen Let op de aanzet van een gietsneb en de fel afgesleten standvoetjes. 2. Vingerhoed 3. Spinschijfje 4. Muntgewicht 5. Roggenstekel 6. Papkommetjes 7. Borden 8. Kannen 9. Fijnwandige, kleine recipiënten 10. Potten

Bij de borden is sprake van enige variatie (fig. 15.7). Een bord is met sgraffito¹⁹ versierd. Op de spiegel was een opschrift aangebracht: ... (d?)eo n of m De rand was met concentrische cirkels versierd, in combinatie met stippen. Een ander bord was in witbakkende klei vervaardigd en van gevlamd groen glazuur voorzien. De eigenlijke rand was hamerkopvormig. Er is ook een bord in Werra-ceramiek voorhanden. De typische hamerkoprand, de veelkleurige (geel-bruin-zwart) concentrische cirkels en het roze baksel wijzen hierop. De nadruk van deze productie ligt tussen 1590 en 1625²⁰.

¹⁹ Daarbij wordt de decoratie ingekrast in de slijblaag die het volledige bord bedekt. Onder het glazuur kleurt het resterend slijb geel, de rest bruinrood.

²⁰ Hurst et al 1986, 244.

Een andere vorm is het papkommetje. Een nogal zware, geribbelde, bandvormige rand met aanzet van een horizontaal oor is aan de binnenkant met gevlamd groen glazuur overtrokken. Op de rand zelf ligt een streep bruin loodglazuur. Een ander stuk is voorzien van een gietsneb (fig. 15.6).

Bij de andere vormen kunnen we kookpotten, (kook)kommen en kannen onderscheiden (fig. 15.8 en 10). Er is ook wat dunwandig aardewerk gevonden o.a. een klein potje (fig. 15.9). Onder de metaalvondsten kunnen enkele spijkers, een vingerhoed en een muntgewichtje vermeld worden. De vingerhoed (2R: 1,9 cm) is volledig met putjes versierd (fig. 15.2). Het muntgewichtje (2R: 1,55 cm) is zo fel afgesleten is, dat de opdrukken niet meer kunnen achterhaald worden (fig. 15.4).

Ten slotte verdient een bolvormig spinschijfje nog even onze aandacht (fig. 15.3). Het stuk (2R: 2,55 cm; h.: 1,7 cm) is in Raerener steengoed vervaardigd, volledig met bruin zoutglazuur bedekt en versierd met enkele groefjes²¹. Het hoogtepunt van de productie wordt op het eind van de 15de en het begin van de 16de eeuw gesitueerd.

En wat te zeggen van een roggengestekel (fig. 15.5)?, Werd het na verwijderen van de stekel als sieraad/hangertje gedragen??

In de nivelleringslaag en in enkele andere contexten is ook wat dierenbot²² gevonden. Net als bij het schervenmateriaal is er geen sprake geweest van systematische recuperatie, waardoor er geen verregaande conclusies kunnen aan gekoppeld worden. Vooral runderbot komt voor naast enkele schapenbotten. Op bepaalde runderbotten zijn haksporen merkbaar. Varkensbot ontbreekt. Wat visresten en een vogelbotje vervolledigen het beeld.

6 BESLUIT

Verbouwingswerken in een oude polderhoeve in Klemskerke hebben in de woonkamer een interessant voorbeeld van een laatmiddeleeuwse, bakstenen vloer aan het licht gebracht. De vloer heeft verschillende aanpassingen gekend, wat de datering ervan niet makkelijk maakte.

De oorspronkelijke aanleg wordt voorzichtig rond het midden van de 14de eeuw geplaatst. In 1656, bij een nieuwbouwcampagne, verdween deze vloer onder een nivelleringslaag en een nieuwe vloer.

7 GERAADPLEEGDE LITERATUUR

DEBONNE V. 2015: *Uit de klei, in verband. Bouwen met baksteen in het graafschap Vlaanderen 1200-1400*, KU Leuven, 2 volumes, ongepubliceerde doctoraatsverhandeling.

²¹ Hurst et al 1986, 206-207.

²² Determinatie collega An Lentacker, waarvoor dank.

DESPRIET Ph. 2010: De Kortrijkse Broeltorens Een bouwhistorisch-archeologische studie, *Archeologische en Historische monografieën van Zuid-West-Vlaanderen*, 75.

DEWILDE M. 1991: Opgravingen in de Augustijnenabdij van Zonnebeke, *Biekorf*, 91, 375-380.

DEWILDE M. & DE MEULEMEESTER J. 1992: Van abtswoning tot monnikenverblijf Een bouwhistorische en archeologische benadering van de abtswoning van de O.L.V. Ten Duinenabdij te Koksijde (provincie West-Vlaanderen), *Archeologie in Vlaanderen*, II, 197-314.

DEWILDE M., WYFFELS F. & VANDOORNE K. 2005: Te gast in de Duinenabdij Archeologisch onderzoek van het gastenhuis, *Novi Monasterii*, Vol. 3, 101-118.

HURST J.G., NEAL D.S. & VAN BEUNINGEN H.J.E. 1986: Pottery produced and traded in north-west Europe 1350-1650, *Rotterdam Papers VI*, (Rotterdam).

VANDOORNE K., DEWILDE M. & WYFFELS F. 2005: Archeologisch deelonderzoek van het poortgebouw van de Duinenabdij, *Novi Monasterii*, Vol. 3, 87-99.

